

**OSMANLIDA GÖREVLİ İKİ İTALYAN MÜZİSYEN: GIUSEPPE
DONIZETTI VE CALLISTO GUATELLI****TWO ITALIAN MUSICIANS OF OTTOMAN EMPIRE: GIUSEPPE
DONIZETTI AND CALLISTO GUATELLI**

*Evren KUTLAY BAYDAR**

Özet:

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu tarihinde Batılılaşma hareketinin başlangıcını temsil eder. Bu Batılılaşma hareketi sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda olduğu kadar müzik alanında da gerçekleşmiştir. Batı müziği sistemini başta ordu ve saraya olmak üzere gerek icra gerekse üretim açısından benimsetmek amacıyla, başa geçen padişahlar, dönemin tavsiye edilen Batılı müzisyenlerini saraylarına eğitim amaçlı görevlendirmişlerdir. Böylelikle Batı müziği Osmanlı Sultanları, ordu muzİKası ve saray halkınca öğrenilmiş, Avrupa standartlarında ve güncelliğinde Osmanlı topraklarında icra edilmiş ve bu Batılı öğretmenlerce geleceğin Türk müzisyenleri yetiştirilmiştir. Ayrıca besteci olan bu müzisyenler baştaki padişahlara eserler ithaf etmişlerdir.

Bu araştırma, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamış, saray için müzisyen olarak çalışmış ve müzisyen yetiştirmiş iki İtalyan müzisyen Giuseppe Donizetti ve Callisto Guatelli'nin müzik çalışmalarını ve onların Osmanlı sultanlarına ithaf ettikleri belli başlı eserleri ve eserlerin analizlerini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Giuseppe Donizetti ve Callisto Guatelli, Müzik-ı Hümayün, Osmanlıda Batı müziği, 19. yüzyıl Osmanlısında Batılı müzisyenler, Osmanlı saraylarında Batı müziği, Osmanlıda Avrupa müziği

Abstract:

In the Ottoman Empire history, 19th century represents the beginning of a westernization process. This movement involves westernization in social, political and economical areas as well as music. To adapt western musical system, first to the military and the court, each ruling Sultan employed suggested western musicians in their court to teach European music. In this way, western music was learned by the Ottoman Sultans, military band, and court people, was performed in the Ottoman lands in European standards and actuality, and Turkish musicians were raised by those European teachers.

This research covers two Italian musicians, Giuseppe Donizetti and Callisto Guatelli, who lived in the Ottoman Empire lands, worked for the Ottoman courts and raised up

* Dr., Koç Üniversitesi – İstanbul ekutlay@ku.edu.tr

musicians during 19th century, some of the works that they devoted to the Sultans and the analysis of those works.

Keywords: Guiseppe Donizetti and Callisto Guatelli, Muzika-ı Hümayün, Western music in the Ottoman Empire, Western musicians in the 19th century Ottoman Empire, Composition of Western music in the Ottoman Courts, European Music in the Ottoman Empire

1. Giriş

Müziğin tüm alanlarında geleneksel tek sesli müzik anlayışını yüzyıllar boyu sürdürmüş olan Türk toplumu, ilk adımları III. Selim devrinde atılmış olan ve 1826 yılında padişah II. Mahmud'un (1808–1839) reformlarıyla fiilen başlayan bir Batılılaşma süreciyle birlikte müzik anlayışında bir yenileşmeyle karşı karşıya kalmıştır. Tarihte Vaka-ı Hayriye (Hayırlı Vaka) olarak bilinen yeniçeri ocağının kapatılmasıyla başlayan bu yenilik hareketi sadece müzikte değil, tüm askeri ve sosyal toplum hayatında uygulanacak reformları öngörüyordu. Osmanlıda askerî müzik baskın olarak müzik icra ve üretiminde rol aldığından, o yıllarda temelleri atılmış ve bugün ülkemizde hâlen eğitimi, üretimi ve icrası sürdürülen çok sesli müziğe geçiş, önce askerî müzikteki değişimler vasıtasıyla olmuştur.

Müzikte bu şekilde başlayan Batılılaşma hareketiyle Osmanlı İmparatorluğu'na Avrupalı müzisyenler davet edilmiştir. İlk olarak askerî müzik alanında Muzika-ı Hümayün'de eğitim vermek üzere İtalya'dan Guiseppe Donizetti göreve atanmış, Osmanlıya ilk kez Avrupa notasyon sistemini ve müziğini öğreten kişi olmuştur. Donizetti'nin ve başa geçen padişahların vasıtasıyla Batı müziği yaygınlaşmış, dönemin ünlü Batılı müzisyenleri Osmanlı saraylarında misafir edilmiş ve bazıları eğitim, teftiş, vb. amaçlarla görevlendirilmişlerdir. Bu gelişmeler, yüzyılın ortalarında Sultan Abdülmecid devrinde daha da hız kazanmış, yeni müzik eğitim kurumları, konser salonları açılmış, Franz Liszt gibi meşhur besteciler Osmanlı sarayında konserler vermişlerdir. Donizetti'nin vefatının ardından Muzika-ı Hümayün'ün başına yine bir İtalyan olan Callisto Guatelli geçmiş, o da Donizetti gibi büyük çabalarla Batı müziğini Osmanlıya tanıtmaya, öğretmeye ve Osmanlı topraklarında geliştirmeye çalışmış, kendisinden sonra kurumun başına geçecek Türk müzisyenler yetiştirmiştir.

Batı müziğinin Cumhuriyet döneminde ciddi bir devlet politikası olarak ele alınmasına dek geçen süreçte, Türkiye tarihinde nasıl ilerlediğini anlamak için bu konuda etkili olmuş Batılı müzisyenleri tanımak ve çalışmalarını analiz etmek önemlidir. Bunun için de, ilk adımların atıldığı 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu topraklarında, bu iki İtalyan müzisyenin konularını incelemek gerekir.

2. Guiseppe Donizetti (Don İzzet Paşa)

II. Mahmud yeniçeri ocağını kaldırdınca mehter bandosu yerine Avrupai tarzda bir bando oluşturulmasını öngörmüştür. İlk çabalar boru takımında Vaybelim Ahmet Ağa ve sonrasında da Fransız asıllı Manguel'in bando şefliğine atanması olmuş, fakat kısa sürede bu atamaların başarısızlığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine II. Mahmud'un emriyle Hüsrev Paşa, İstanbul'daki Sardunya büyükelçisiyle görüşerek kendilerinden Muzıka-ı Hümayün'ü yetiştirecek uygun bir müzisyen bulmalarını rica etmiştir. O yıllarda Avrupa'da Batı müziği, özellikle de askerî bando sistemi İtalya'da çok gelişmiştir. Dolayısıyla, II. Mahmud da İtalya'dan gelecek bir hocanın bandoyu yetiştirebileceğine inanmaktadır. Sardunya hükümeti bu iş için, bir dönem Napolyon'un ordusunda görev almış, İtalyan'ın müzik kültürünü ve saygınlığını temsil edebilecek nitelikte görülen İtalyan askerî bando şefi Giuseppe Donizetti'yi teklif etmiştir. Kardeşi o dönemin meşhur bestecisi, operalarıyla ünlü Gaetano Donizetti olan askerî bando müzisyeni Giuseppe Donizetti, 17 Eylül 1828 yılında İstanbul'a geldiği gün, kendisini sabırsızlıkla bekleyen padişahın huzuruna çıkmış, yeni bandoyu yetiştirmek üzere göreve atanarak "Osmanlı Saltanat Muzıklarının Baş Ustakarı" unvanını almıştır (Gazimihal, 1955: 42).

Kısaca Donizetti'nin İstanbul'a gelmeden önceki çalışmalarından bahsedecek olursak, ilk derslerini amcası Carini'den almış, fakat yaşı büyük olduğu için "Pia Scuola di Musica"ya kabul edilmemiş ve kardeşi Gaetano'nu hocası Mayr'le çalışmalarına devam etmiştir. Fransız ordusunda I. Napolyon'la birlikte çeşitli cephelerde savaşmıştır, askerî bandolarda görev yapmıştır. Daha sonra Fransız ordusundan ayrılıp İtalya'ya dönen Donizetti Sardunya ordusunun *Casale* bölgesi alayının bandosunda alayın dağıtıldığı 1821'e kadar görev yapmıştır. Devletin gemisiyle uzun bir yolculuğun ardından 1828'de İstanbul'a gelmiştir.

Donizetti'nin eğitimine Enderun'dan seçilmiş ileri gelen köklü ailelerin çocukları verilmiş, bunlar ilerleyen zamanlarda yüksek rütbeli görevlere getirilmişlerdir (Gazimihal, 1955: 46). İlk bandoda yirmi bir kişi vardır. Bunlardan ilerleyen yıllarda getirildikleri görevlerden dolayı isimlerini tanıyacağımız İbrahim Paşa ve Yesarizade Necip Paşa, Abdülhamid devrine kadar ulaşabilmişlerdir. Donizetti, eğitim sürecinin başlangıcında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Oluşabilecek dirence karşı kendisiyle yapılan sözleşmede "kırbaçla dövme" yetkisi verildiyse de o hiçbir zaman bu yetkisini kullanmamış, öğrencilerine sevgiyle yaklaşmıştır. Karşılaştığı temel ve en önemli zorluk notasyon sistemindeki farklılıktır. O dönem Türk müzisyenler Hamparsum adı verilen bir notasyon sistemi kullanıyorlardı. Bu sistem III. Selim zamanında, kendisinin teşvikiyle Ermeni müzisyen Hamparsum Limonciyan (1768-1839) tarafından geliştirilmiştir. Gregoryan kilise müziğinin melodik olarak belirlenmesinde kullanılan yöntemeye dayalı olan ve sağdan sola yazılan bu sistemi önce Donizetti öğrenmiş, daha sonra Batı müziği notasyon sistemiyle Hamparsum sistemini karşılaştırmalı gösteren bir çizelge hazırlayarak bu yöntemle Türk öğrencilerine Batı müziği nota sistemini

kısa sürede öğretmiştir (Aksoy, 1999: 354). Donizetti derslerinde çoğunlukla İtalya'dan ısmarladığı materyalleri kullanmıştır. Ayrıca Muzika-ı Hümayün için Milano'daki Pelitti imalathanesinden çalgı aleti siparişi vermiştir (Aksoy, 1999: 355).

II. Mahmud, Muzika-ı Hümayün'e teşvikini her fırsatta göstermiş, hatta 28 Şubat 1829'da Silivri'den İstanbul'a vapurla dönmek üzereyken, kendisine eşlik etmiş olan bandonun karayoluyla döneceğini öğrenince onları gemiye davet etmiş ve 2 saat boyunca icralarını dinlemiştir (Sevengil, 1962, s. 6). Aynı şekilde, 28 Aralık 1829'da avlanmak için Çekmece'ye giderken "Vapur baş taraftan Zat-ı Şahane (padişah) için mürettep (düzenlenmiş) olan muzika ahenk ederek" Sarayburnu'ndan padişahı almış, vapurda padişah yemeğini yerken muzika sanatçılarından klarnet soloları dinlemiştir. Avdan sonra da akşam kasabanın kadınları toplanıp muzikadan Batı müziği dinlemişlerdir (Sevengil, 1962: 7).

Donizetti, 1829 yılında Muzika-ı Hümayün tarafından icra edilmek üzere, II. Mahmud'a ithafen "Mahmudiye" marşını bestelemiştir. "Ritim, ölçü ve tempo bakımından bir grup insanın ya da daha fazla sayıda kişinin yürüyüşüne uygun düşen ve bu amaçla bestelenmiş olan işlevsel müzik parçası" olarak tanımlanan marş, genellikle askerî müzik toplulukları için 4/4'lük ya da 2/4'lük, ender olarak da 6/8'lik ölçülerde yazılmıştır (Bilgin, 2009, s. 2). Batı müziğinde, özellikle Haydn, Beethoven, Schubert ve Schumann'ın eserlerinde yer alır. Mahmudiye marşı, ülkemizde bestelenen ilk ulusal marş kabul edilir. Bu marş, on bir yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun millî marşı olarak çalınmıştır. O yıllarda, Osmanlı İmparatorluğu'nda tahta çıkan her padişah için ayrı bir marş bestelenmiş, o padişahın dönemi boyunca Osmanlı Devleti'nin "millî marşı" sayılmıştır.

Marşın genel yapısı, Donizetti tarafından, öğrencilerinin kolaylıkla deşifre edip çalabilmesi için bu şekilde bestelediğinin altını çizmek üzere "semplicita" olarak ifade edilmiştir. "Semplicita" terimi marştaki melodik ve armonik yapının basit olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. Fakat marşı incelediğimizde ritmik açıdan bazı zorlukların olabileceğini gözlemleyebiliriz. 4/4'lük ölçüde, Fa majör tonundaki marşın melodik yapısı, bitişik ses aralıkları ve tekrarlayan temasıyla, armonisi ise konsonant seslerin, diyatonik akorların ve tonik dominant ilişkisinin hâkim olduğu yapısı ve ABA üç kesitli formuyla "basit" olarak tasvir edilebilir. Ancak marşın anakruza başlayıp, ritmik yapısının noktalı sekizlik ve onaltılıklar üzerine kurulu olduğu düşünülürse, bir bandonun, özellikle de acemi sayılabilecek, henüz dört beş aylık bir geçmişi olan, yeni kurulmuş bir bandonun beraber çalabilmesi açısından komplike olabilir.

Mahmudiye askerî marşı bir şekilde İsveç'e kadar ulaşmış, İsveç hükümeti tarafından resmî marş kabul edilmiş ve İsveç askerî bandosu marşı bugüne kadar çalmıştır (Aracı, 2006: 71).

Donizetti'nin bandonun kısa sürede gösterdiği gelişimden memnun olduğunu, 1829'da Rus Harbi sebebiyle Osmanlıya gelip üç yıl kalmış olan İngiliz deniz

subayı Sir Adolphus Slade'den öğrenmeteyiz. Sir Adolphus Slade (Müşaver Paşa), "Records of Travels in the Black Sea with The Captain Pasha" adlı eserinde Donizetti'yle tanıştığını ve Donizetti'nin kendisine bandonun çalışması hakkındaki görüşlerini bildirdiğinden bahseder: "Bu çocukların musiki öğrenmekteki istidatları İtalya'da bile olsalar yine dikkati çekmekten geri kalmaz. Bu Türklerin doğuştan olan kabiliyetlerinin bir delilidir." Yine aynı kaynakta Tarabya kıyısında gezerken duyduğu müziği tasvir etmek için Slade, "Birkaç Rum kayıkçının bizi neşelendiren şarkılarını askerî bir bandonun kuvvetli akisleri bastırdı. Hocaları Donizetti'nin koltuklarını kabartacak bir maharetle Rossini çalışıyorlardı" cümlelerini kullanmıştır. Anlaşılan henüz birkaç aylık çalışmayla bando kendilerinden beklenen seviyeye ulaşmaya başlıyordu.

II. Mahmud, Donizetti'nin çalışmalarını takdir ederek onu 1831 yılında "Nişan-ı İftihar"la ödüllendirmiştir. Ayrıca, Donizetti, gerek çalgı aletleri gerekse müzikalitesiyle Avrupa standartlarında bir bando oluşumuna öncülük etmiş, bu bağlamda kaliteli müzisyenlerin yetişmesine önem vermiştir. Fransız *Le Menestrel* Dergisi'ne İstanbul'daki bir okurundan yollanan mektup, Osmanlıda askerî müzik ile klasik müziğin aynı düzlemde geliştiğinin ve sultanın bu konudaki desteğinin bir ifadesidir: "Donizetti'nin bestelediği söylenen Sultanın Marşı'nı devamlı surette çalışıyorlar. Sultan piyanoyu çok seviyor ve haremdeki kadınlar için Viyana'dan pek çok piyano getirtti" (Küçük, 2003: 1).

Donizetti, II. Mahmud'un ardından, Abdülmecid padişah olduğunda da Muzika-ı Hümayün'ün başında bulunmakta, eğitim için Batı'dan hocaların getirilmesini sağlamaktadır. Bu hocaların çoğu uzun süreler başta İstanbul olmak üzere Bursa, Trabzon ve Adana'da dersler vermişlerdir.

Donizetti Paşa, 1839 yılı sonunda Abdülmecid'in tahta çıkması üzerine kendisine ithafen "Mecidiye Marşı"ni bestelemiştir. Mecidiye Marşı, yirmi iki yıl millî marş olarak kalmış, devlet törenlerinde ve uluslararası törenlerde çalınmıştır.

Bu marş, Mahmudiye Marşı'nın tersine, minör tonda (fa minör) fakat aynı şekilde ABA (üç kesitli) formundadır. Temel olarak mükemmel kadans dereceleri üzerine kurulu, fa minör başlayan marşın melodileri, cümleler arası kromatik geçişlerle bağlanmış, B kesitinde fa majöre geçip, tekrar fa minör tonunda ilk kısmın tekrarıyla son bulmaktadır. 4/4'lük ölçüde yazılmış, anakruzla başlayan Mecidiye Marşı'nda, Donizetti, Mahmudiye Marşı'ndaki gibi yoğun olarak noktalı ritimleri kullanmaktadır. Ayrıca kullanılan artmış ikili aralıklar marşa Türk müziği havası katmaktadır. İcra ve armoni açısından karşılaştırıldığında Mahmudiye'den daha ileri seviyededir. Buradan Muzika-ı Hümayün'ün bilgi ve kapasite açısından her geçen gün ilerleme kaydettiğini tahmin edebiliriz. Mecidiye marşının diğer bir özelliği de İstanbul'a konser vermek için gelen Liszt'in bu marşa "Grand Paraphrase"i (Büyük Parafraz) bestelemesidir. Donizetti, Mecidiye Marşı'nın yanı sıra Abdülmecid'e ithafen "Grande Marche Militaire" (Büyük Askerî Marş) isimli bir eser de bestelemiştir.

Giuseppe Donizetti belki kardeşi Gaetano Donizetti gibi büyük bir besteci değildir ama eserlerindeki açık ifade ve anlaşılır armonik yapı sayesinde didaktik olma özelliğini taşımaktadır. Eserleri incelendiğinde, çalıştırdığı bandonun kapasitesini ve ilerlemesini göz önüne alarak melodik ve armonik yapıda o güne uygun özellikler kullandığı gözlemlenebilir.

Muzıka-ı Hümayün okulunda, Abdülmecid'in Donizetti'den sarayda müzikli temsiller verilmesini istemesi üzerine, bando yanında senfonik orkestra, opera ve bale çalışmaları da başlatılmıştır. Donizetti, Bergamo kasabasındaki dostu Dolci'ye Ocak 1846'da yazdığı mektupta, çeşitli İtalyan operetlerinin partiyonlarını Sultan'ın operet görme isteği doğrultusunda Türk öğrencilerine öğretebilmek için Dolci'den istemiştir (Sevengil, 1962: 17):

“Pek Aziz Dostum;

Evvelce okullarda oynanmış olan şu küçük operetlerin partiyonları olup olmadığını öğrenmek istiyorum.

La prova dell' accademia (Konserin son provası)

Il piccolo compositore di musica (Küçük besteci)

Il piccoli virtiosi ambulanti (Gezici küçük çalgılar)

Il Ciovedi grasso (Büyük perhizden önceki son perşembe)

Un buon cuore scuso molti difetti (İyi bir kalp her zaman birçok yanlışları bağışlar)

Türk öğrencilerimin şimdi İtalyanca şarkılar söylediklerini oğlum size söylemiş olacaktır. Sultan birkaç operet görmek istiyor...”

Paşa unvanını da alan Donizetti 12 Şubat 1856'da İstanbul'da ölmüştür. Onun vefatına çok üzülen Sultan, cenazesine Muzıka-ı Hümayün'ü göndermiş ve öğrencilerinin hocalarını onun öğrettiği şekilde uğurlamalarını istemiştir (Aksoy, 1999: 338). Donizetti Paşa'nın ardından Muzıka-ı Hümayün'ün başına yine bir İtalyan olan Callisto Guatelli getirilmiştir.

3. Callisto Guatelli

Kırk yaşından itibaren 28 yıl Osmanlıda görev yapan Donizetti'nin 12 Şubat 1856'daki vefatından sonra yerine; Pera'daki “Naum Tiyatrosu”nda orkestra şefliği yapan Callisto Guatelli getirilmiştir. 21 Şubat 1856 tarihli *Journal de Constantinople* gazetesi Guatelli'nin Muzıka-ı Hümayün'ün başına tayin edilmesi ile ilgili şu yorumu yayınlamıştır:

“Majesteleri Padişah bundan daha güzel bir seçim yapamazdı. Pera halkı uzun zamandan beri Bay Guatelli'nin müzik dehasını takip ve takdir etmektedir. Dolayısıyla iyi ve etrafına neşe saçan karakteriyle birçok kişinin sevgisini kazanmış bu saygıdeğer bestecinin onurlu terfisini duyuruyor olmak bizim için büyük bir mutluluktur.”

İstanbul'da Naum Tiyatrosu'nda temsiller vermeye gelen bir İtalyan opera topluluğunun orkestra şefiyken, Padişah Abdülmecid'in ilgisini çekerek, 1856'da

Muzıka-ı Hümayün'ün komutanlığına atanmış; 1858'de, yine Muzıka-ı Hümayün'de görevli Aranda Paşa ile uyuşmazlığa düşünce, kısa bir süre komutanlıktan ayrılıp saray bandosunun şefliğine atanmıştır. 1868'de Sultan Abdülaziz döneminde yeniden Muzıka-ı Hümayün'ün başına getirilmiştir (Gazimihal, 1955: 146). Sevengil, Türk Tiyatrosu tarihi kitabının ikinci cildinde Donizetti'den sonraki atamaları şu şekilde değerlendirmektedir:

“Donizetti'nin ölümünden sonra Pisani (Bizani) isminde İtalyan san'atkar, bir müddet saray orkestrası (Muzıka-ı Hümayün) şefliği yapmış, ondan sonra Guatelli, senelerce bu vazifeyi ifa etmiştir. Guatelli, Beyoğlu'nda temsiller vermek üzere gelen bir opera heyetinde orkestra şefi idi; saraya alındıktan sonra Abdülaziz'in ve Abdülhamid'in saltanatları sırasında orkestra şefi olarak çalışmış, Paşalığa kadar yükselmiş, Osmanlı sarayında ihtiyarlamıştır. İkinci Abdülhamid'in çocukluğu sırasında sarayda bulunan ve ona piyano dersi vermiş olan Dussep Paşa, Abdülhamid tarafından Guatelli'nin yerine orkestra şefi yapılmıştır; ondan sonra da bu vazife Aranda Paşa (D' Arenda) adında bir İspanyola geçmiştir. İkinci Abdülhamid'in son senelerine doğru saray orkestrasını Türk şeflerin idare ettiğini görüyoruz.”

Pars Tuğlacı da “Mehterhaneden Bandoya” isimli kitabında Donizetti'nin 1856'da ölümü üzerine Muzıka-ı Hümayün'ün başına Ahmed Necip Paşa'nın atandığını ve bu görevi beş yıl sürdürdüğünü, 1861'de Sultan Abdülaziz tarafından görevden alındığını ve yerine Guatelli Paşa'nın atandığını, 1876'da II. Abdülhamid'in tekrar Necip Paşa'yı göreve getirdiğini yazmıştır (Tuğlacı, 1986: 170).

Yine de çıkarılacak sonuç Guatelli'nin Donizetti'den sonra uzun yıllar Muzıka-ı Hümayün'ün şefliğini yaptığı olmalıdır. Guatelli de Donizetti gibi marşlar bestelemiştir. Başta “Şark Marşı” (Marche Orientale- Sultan II. Abdülhamid için), “Osmaniye Marşı” (Marche Osmanie), “Bayram Marşı”, “Yıldız Marşı” ve “Şefkat Marşı” isimli eserlerinde olmak üzere daha çok yerel melodiler ve makamsal motifler kullanarak halkın da rahat anlayabileceği türde eserler yazmış, Türk bestecilerinin eserlerini armonize ederek çok sesliliği tanıtmaya çalışmıştır. Hatta Gazimihal'in “Türk Askerî Muzıkları Tarihi” kitabında 71. sayfada belirttiğine göre doğu müzik kültürünün yanı sıra İslamiyete de yakınlık duymuş, evini Kur'an'dan ayetlerle süslemiştir. Çok sevilmesi sebebiyle giyim ve sakal tarzı birçok kişi tarafından taklit edilmiştir (Gazimihal, 1955: 71).

Osmaniye Marşı, Milan'da Lucca yayınevi tarafından basılmıştır. Ritmik açıdan Guatelli birçok eserinde Türk musikisi usulü olan “düm teke tek tek düm tek tek düm tek” usulünü kullanmaktadır. Bu ritm, Guatelli'nin diğer marşlarında da göze çarpan ortak özelliktir (Örneğin *Marche De L'Exposition*). Tek sayfalık re minör tonundaki marş armonik gamın 6. ve 7. sesinin peş peşe içeren melodik geçişlerle (artmış ikili kullanımı) Türk musikisi motiflerine gönderme yapmaktadır.

Guatelli'nin bir diğer önemli marşı 27 Şubat 1863'te Sultanahmet Meydanı'nda açılan ilk Osmanlı Sanayi sergisi, Sergi-i Umum-i Osmani için bestelediği "Sergi Marşı" (*Marche de l'Exposition Ottomane*) dır. Sadrazam Mehmed Fuad Paşa'ya ithaf ettiği bu eser altı ölçüden oluşan giriş kısmı hariç (Osmaniye'ninki dört ölçüden oluşuyor) ritmik ve melodik açıdan Osmaniye Marşı'na benzerlik göstermektedir. Eserde Guatelli tarafından yazıyla da belirtildiği üzere, İngiliz ve Fransız millî marşlarına da gönderme yapılmaktadır. Bu marş da Osmaniye Marşı gibi Milan'daki Lucca yayınevi tarafından basılmıştır.

Guatelli'nin amacı -Donizetti gibi- gerek eserlerinde Türk motifleri kullanarak gerekse o dönem popüler olan marşlar besteleyerek Batı müziğini Osmanlı sarayına ve halkına tanıtmak, sevdirmek olmuştur. Eserlerinin bir kısmı notacı Hacı Emin Efendi tarafından "Malumat" dergisinin ilavesi olarak yayımlanmıştır.

Marche De L'Exposition (Sergi Marşı) Kapağı
(İÜNEK)

Guatelli'nin uzun soluklu ve Türk müziği motiflerini sıkça kullandığı bir diğer eseri ise "Arie Nazionali e Canti popolari Orientali antichi e moderni" (Eski ve Yeni Millî Havalalar ve Popüler Oryantel Şarkılar) başlıklı iki ciltlik şarkılar kitabıdır. Eser, 24 şarkıdan oluşmakta ve şarkıların bir kısmı Sultan Abdülmecid ve kızlarının isimlerini taşımaktadır. Piyano için Batı müziği formunda bestelenmiş bu şarkılar, her iki ciltte de, bir Sultan için yazılmış şarkı, bir isimli şarkı, şeklinde sıralanmıştır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde iki ciltlik kitabın birer nüshası mevcuttur.

Guatelli'nin İtalyanca olarak kaleme aldığı kitabın ön sözünde, Guatelli Sultan Abdülmecid'e saraydaki orijinal el yazması eserleri kullanmasına ve armonize etmesine izin verdiği için teşekkürlerini iletmekte ve bu şekilde ihmal edilmiş bir repertuar üzerinde çalışma imkânı bulduğu için mutluluk duyduğunu ifade etmektedir.

I. Kitabın 1. şarkısı (Seria I), "Inno Nazionale Ottomano" (Osmanlı Millî Marşı) başlığıyla "Sultano Abdul Medgid" (Sultan Abdülmecid) adını taşımaktadır. Aralarına isimsiz şarkıların serpiştirildiği diğer eserler Sultan Abdülmecid'in üç kızı ve annesine ithaf edilmiştir. İsimleri orijinal notada İtalyanca yazılmıştır. 1. Kitabın 3. şarkısı "Fatma Sultana: Figlia del Sultano Regnante" (Fatma Sultan; 1840–1884), 5. şarkısı "Rafié Sultana: Figlia del Sultano Regnante" (Refia Sultan; 1842–1880), 7. şarkısı "Geminié Sultana: Figlia del Sultano Regnante" (Cemile Sultan; 1843–1915), 9. şarkısı "Validé Sultana: Madre del Sultano Regnante" (Bezmialem Valide Sultan; 1807–1853) dir. 11 numaralı son şarkısı "Schiarky: Composti del Sultan Selym", Sultan III. Selim'in bestelediği bir şarkının Guatelli tarafından armonize edilmiş hâlidir. Kitaptaki çift sayılı parçalar sadece "Schiarky" (Şarkı) başlığını taşımaktadır.

II. Kitap (Seria II) da yine Sultan Abdülmecid'in adını taşıyan "Marcia Imperiale Ottomana" (Osmanlı Saltanat Marşı) isimli bir marşla başlamaktadır. Ardından 3. şarkı "Muniré Sultana: Figlia del Sultano Regnante" (Münire Sultan; 1844-1862), 5. şarkı Abdülmecid'in kız kardeşi "Adilé Sultana: Figlia del Sultano Regnante" (Adile Sultan; 1826-1899), 7. şarkı "Hanöm Sultana: Nipote del Sultano Regnante" (Hanım Sultan), 9. şarkı II. Mahmud'un kızı, Abdülmecid'in kız kardeşi Atiye Sultanla evli "Fethi Achmet Pascia: Cognato del Sultano Regnante" (Fethi Ahmet Paşa; 1801-1858), 11. şarkı "Schiarky: Composta del Sultan Mahmud" II. Mahmud'un bir şarkısının Guatelli Paşa tarafından armonize edilmiş hâli ve 12. şarkı "Pescreff (Sinfonia popolare)" başlıklı popüler bir peşref şarkının armonize edilmiş halidir. Aralara I. kitaptaki gibi "Schiarky" (Şarkı)lar serpiştirilmiştir.

Her iki kitapta da dikkat çeken unsurlar 1. parçaların dönemin padişahı Abdülmecid'in adını ve sonraki parçaların Sultanın ailesinin adını taşıması ve her ikisinde de Osmanlıda Batı müziği adını atmış (ya da atmaya çalışmış) yenilikçi iki padişahın (III. Selim ve II. Mahmud) eserinin bulunmasıdır. Görünen, Guatelli'nin Batı müziği uygulamalarında politik konuları da es geçmediğidir. Öyle ki padişaha saygısını kitaplarının 1. parçalarını kendisine ithaf ederek göstermiş ve Batı müziğinin Osmanlı topraklarına girmesine önayak olmuş padişahlara da onların eserlerini armonize ederek bir nevi saygısını sunmuştur. Bir diğer konu da Guatelli'nin bu vesileyle Türk müziği melodik motiflerini içeren bazı şarkıları armonize ederek Batı müziği uygulamaları içeren çok sesli bu eserine çabuk ısınmasını ve benimsenmesini hedeflemesidir.

1861'de Sultan Abdülaziz'in tahta çıkması üzerine Guatelli, padişaha ithafen "Sultanî Marşı" olarak da bilinen Aziziye Marşı'nı ve sonrasında solo piyano eseri Osmaniye Marşı'nı bestelemiş, padişahın ve sarayın saygısını kazanmıştır.

Guatelli, sarayda dönemin Türk musikisi bestecisi olan Rıfat Bey'in V. Murad'ın tahta çıkışı hatırasına bir Hicazkâr şarkı olan "Priere" (dua) isimli eserini armonize etmiş, eserin notası Hacı Emin Efendi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Notanın bir kopyası bugün İngiliz Millî Kütüphanesi olan *British Library*'de bulunmaktadır (Aracı, 2006: 95). Guatelli, ayrıca, V. Murad'a müzik dersleri vermiştir.

V. Murad'ın ardından 31 Ağustos 1876'da II. Abdülhamid tahta geçmiştir. Abdülhamid de V. Murad gibi Guatelli'den müzik dersleri almıştır. Guatelli, Abdülhamid zamanında da 1900 yılındaki vefatına dek Muzıka-ı Hümayün'ün komutanı olmuştur.

Guatelli Paşa'nın çok sesli müziğin Osmanlı topraklarında gelişimi için yaptığı çalışmaların yanı sıra Türk müzisyenlerin yetişmesine de büyük katkısı vardır. Örneğin, Guatelli'nin armoni öğrencisi olup saray bandosunda yetişmiş, Plevne ve İzmir marşlarının bestecisi Mehmet Ali Bey (1856–1895), Klarnetçi Zati Bey (Arca) (1863–1951), Pembe Kız Operetinin bestecisi Flütçü Haydar Bey, Saffet (Atabinen) Bey (1858–1939) gibi müzisyenler Batı tarzında çok sesli Türk müziği yazan bestecilerden birkaçıdır (Gazimihal, 1955:80).

4. Sonuç

Osmanlı imparatorluğuna Batı müziğinin girişi öncelikle ordu ve saray bünyesinde olmuş, eğitimci ve şef olarak Avrupalı müzisyenler göreve atanmıştır. Bu müzisyenler arasında Osmanlı topraklarında ilk olarak görev yapan, Batı müziğini Osmanlıya tanıtan, öğreten, Avrupa ülkeleriyle Osmanlı İmparatorluğu arasında bir nevi köprü vazifesi gören, Batılı anlamdaki konservatuar olan Muzıka-ı Hümayün'ü kuran İtalyan Guisepppe Donizetti'dir. Ondan sonra yine uzun süre görevde kalan ve kendisinden sonra kurumun başına geçecek, Cumhuriyet Türkiye'sinin de önemli isimlerini yetiştirmiş olan ikinci İtalyan Calisto Guatelli'nin Osmanlı ve Türkiye Batı müziği tarihinde yadsınamayacak kadar değerlidir. Onların vesilesiyle başta geleceğin Türkiye'sinde kurulacak olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın temellerini atmış olan Muzıka-ı Hümayün bandosu olmak üzere, müzik eğitiminin sürdürüldüğü saray okullarıyla, Osmanlı İmparatorluğu kendisine tamamen yabancı olan bir müzik kültürüne kapılarını açmış ve bu kültürün kendi topraklarında Batılı müzik adamlarının öncülüğünde gelişimine ön ayak olmuştur.

Bugünün Türkiye'sindeki Batı müziğinin kültürünün temelleri 19. yüzyıl Osmanlısında atılmış ve bu iki İtalyan müzik adamının bu konuda önemli rolleri olmuştur.

KAYNAKÇA

- Aracı, Emre. (2006). *Donizetti Paşa: Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- Aksoy, Bülent. (1994). *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Aksoy, Bülent. (1999). Osmanlı Musikisi Geleneğinde Kadın. *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ata, Tayyazade Ahmet. (1876). *Enderun Tarihi*. C.3. İstanbul. R. A. Sevengil Saray Tiyatrosu s.4.
- Bilgin, Selçuk. *Piyano Eşlikli Marşlar*. İstanbul: Evrensel Müzikeyi.
- Çavdaroğlu, Salih Zeki. Tanzimat Döneminde Müzik. <http://www.musikidergisi.net>. (E.T: 15.01.2010)
- Gazimihal, Mahmut Ragıp. (1955). *Türk Askeri Müzikaları Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Gazimihal, Mahmut Ragıp. (1939). *Türkiye Avrupa Musiki Münasebetleri*. İstanbul.
- Hamsun, K., Andersen, Hans Christian. (2006). *İstanbul'da İki İskandinav Seyyah* (Çev: B. Gürsaler Syvertsen). İstanbul.
- Journal de Constantinople*, 21 Şubat 1856.
- Kahramankaptan, Şefik. (1998). *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Küçük, Kemal. Bandolarda Senfoni Heyecanı. *Milliyet Gazetesi*. <http://www.milliyet.com.tr/content/muzik/20030916/turkiye/hab01.html> (E.T:17.12.2009)
- Sevengil, Refik Ahmet. (1970). *Saray Tiyatrosu*. Cilt: IV. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Tuğlacı, Pars. (1986). *Mehterhaneden Bandoya*. İstanbul: Cem Yayınevi.